
TARİXİ MEMARLIQ MÜHİTİ MÜASİR MEMARLIĞIN İNKİŞAFI KONTEKSTİNDƏ

Məlumdur ki, tarixi memarlıq mühiti müasir memarlığın inkişafında həmişə həlledici rol oynamışdır. Müasir memarlığımızın sürətlə inkişaf etdiyi bir zamanda tarixi memarlıq mühitinin ona təsiri konkret qanunauyğunluqlar əsasında baş verərsə, bu müasir memarlığın düzgün istiqamətdə inkişafının təminatı deməkdir. Qeyd etmək vacibdir ki, həmin qanunauyğunluqlar inkişaf edən müasir memarlıqla tarixi memarlıq mühiti arasındakı harmoniya əsasında, daha dinamik proseslərin fonunda aydınlaşdırılmalıdır. Müasir dövrdə tarixi memarlıq mühitinin şəhər mühitində plan-məkan elementlərinin vizual xüsusiyyətlərini müəyyən etmək, yaşayış və ictimai binalarda daxili və xarici məkan formalaşma prinsiplərini təyin etmək və onların müsbət tərəflərini müasir memarlığın inkişafında tətbiq etmək müasir memarlığın inkişaf kontekstində əsas şərtlərdəndir. Çünki tarixi memarlıq mühiti müasir memarlığımızın əsas daşıyıcı sütunlarından olaraq müasir memarlığın inkişaf kontekstində milli dəyərlərin istifadəsi və inkişafını təmin edən elmi-nəzəri konsepsiya ilə çıxış etməlidir.

Müasir memarlığın inkişafında nələrin baş verdiyini duymaq, onların mənfi və müsbət xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq, müsbət xüsusiyyətlərini düzgün səmtə istiqamətləndirmək və keçmişin tarixi memarlıq ənənələrindən faydalanaraq müasir memarlığın inkişafını təmin etmək lazımdır. Plan-məkan quruluşuna, həcmi-fəza kompozisiya həllinə, yeni fəzayaratma xüsusiyyətlərinə görə bir-birindən həm fərqlənən, həm də oxşarlıq təşkil edən tarixi şəhərlərimizin və tarixi memarlıq abidələrimizin zəngin maddi-mənəvi dəyərlərinin tətbiqi nəinki, gözəl memarlıq nümunəsinə nail olmaq olar, eyni zamanda bir çox aktual problemlərin həllinə, müasir memarlığın fundamental, güclü nəzəriyyəsi olan bir elm kimi inkişaf etməsinə gətirib çıxara bilər. Fundamental nəzəriyyəsi olan bir elmin praktikada tətbiqi təbii ki, uğurla nəticələnə bilər. Lakin təəssüfə qeyd etmək lazımdır ki, tarixi memarlıq mühitimizin bütün milli dəyərləri və

inkişafını təmin edən nəzəri konsepsiya olmadığından müasir memarlığımızın inkişafı xaotik xarakter daşıyır. Xaotik inkişafın qarşısını almaq tarixi memarlıq mühitinin bütün xarakterik xüsusiyyətlərinin tətbiqi müasir memarlığın inkişafı kontekstində aydınlaşdırılmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, düzgün inkişaf yolu keçən müasir memarlığın bədii obrazlarının formalaşmasında böyük bir təkamül yolu keçmiş bir çox tarixi memarlıq abidələrinin, memarlıq ansambl və komplekslərinin daxili struktur dəyərlərinin təsiri çox böyükdür. Tarixi memarlıq mühitinin plan-məkan, həcmi-fəza, bədii-estetik obrazı müasir memarlığın bütün komponentləri ilə harmoniya təşkil edərsə, inkişaf etməkdə olan şəhər strukturunun məzmun və forma baxımında bütöv olmasına səbəb olur. Yəni hər bir yeni tikili şəhərin tarixi memarlıq abidələrinə, onun ənənəsinə, bir sözlə şəhərin adına layiq olmalıdır ki, artıq formalaşmış məzmun içərisində yalançı olmasın. Əks halda belə bir forma-məzmun bağlılığı dağıla bilər.

Forma-məzmun dedikdə şəhər strukturunda müasir memarlıqla tarixi memarlıq mühiti arasındakı sosial-funksional, maddi-məkan anlayışlarının qarşılıqlı əlaqə və əgər bir orqanizm kimi baxsaq, bu orqanizmə onların birgə təsirini müəyyən etmək lazımdır. Tarixi memarlıq mühiti ilə müasir memarlıq mühitinin vəhdəti şəhər strukturunun daha dolğun və dağılmaz bir struktur quruluşuna malik olmasına səbəb olur və onlar arasında üzvi bağlılığın düzgün inkişafı deməkdir. Əks halda yeni-yeni problemlərin ortaya çıxmasına səbəb olur ki, bu da müasir memarlığın inkişafına zərbə vuran faktordur. Tarixi memarlıq mühitinin müasir memarlığın inkişafı kontekstində əsas şərtlərdən olan forma-məzmun birliyinin ümumşəhər strukturunda funksional, formal və bədii-estetik cəhətinin müəyyən edilməsi, perspektiv inkişafda nəzərə alınmasıdır. Şəhər strukturunda tarixi memarlıq mühiti ilə müasir memarlıq mühiti arasındakı forma-məzmun bağlılığı, onun təşkil edən hissələrin məntiq çərçivəsində nizamlanması nəticəsində yerinə yetirilə bilər. Bu o deməkdir ki, zahirən görünən bütövlük içərisində daxilən müxtəlif bir-birinə bağlı məzmunlar mövcuddur. Məsələn yumurta bütövlüyü daxilində ağ və sarı hissələrin vəhdətini öz qalığı içərisində tam birləşdirir.

Vəhdətin pozulması həm şəhərin struktur-plan quruluşunda. Həm də bədii-estetik obraz bütövlüyü baxımından onun simasında pozulmasına səbəb olur. Bir çox misallar göstərmək olar. Bu gün Azərbaycan memarlıq və şəhərsalmasının inkişaf təkamül yolunu tam dolğunluğu ilə özündə əks etdirən memarlıq elmi və nəzəriyyəsi üçün fundamental əsasları özündə əks etdirən

İçəri Şəhər öz simasını itirmək təhlükəsi ilə üzləşmişdir. İçəri Şəhər orta əsr bazarı artıq öz funksiyasını itirərək şəhər strukturunda ölü bir orqanizmə çevrilmişdir. Əslində bazar-şəhər mərkəzi, şəhər üreyi, gündəlik həyat ritmini tənzimləyən şəbəkədir.

Əslində şəhərləri inkişaf etdikcə, məzmun baxımından onun özünü qoruyub saxlaması çətinləşir. Buna görə müasir memarlıqda mənəvi yük daşımaqdadır. Bu mənəvi yük müasir memarlığın inkişafı kontekstində tarixi memarlıq mühitinin rolunda daha da aydın olur. Yəni hər bir yeni tikili şəhərin adına layiq, şəhərin qədim memarlıq mühitinə, ənənəsinə uyğun olmalıdır ki, artıq formalaşmış məzmun içərisində özünə layiq yer tuta bilsin. Bu mənəvi yük tarixi memarlıq mühitinin taleyini də həll edir. Belə ki, hər hansı bir tarixi memarlıq abidəsi inkişaf etməkdə olan müasir şəhər strukturunda bütövlüklə qorunub saxlanılıbsa, deməli onun təsir gücü çox böyükdür və inkişaf etmiş tarixi şəhərlərin görkəminə uzaqdan nəzər salsaq, bəzi tarixi abidələrin simvolik effekt yaratdıqlarının şahidi oluruq. İstanbulun minarələri, Bakının “Qız Qalası” və s. nümunə ola bilər.

Sürətlə inkişaf edən müasir memarlıq insan psixologiyasına çox ciddi təsir göstərir. Bu inkişaf zaman-məkan çərçivəsində baş verir. Zamanın insan şüurunda təsiri isə dəyişkən bir şeydir, daimi xarakter daşımır. Bu baxımdan

tarixi memarlıq mühitinin dəyərli özünəməxsus xarakterik xüsusiyyətlərinin qorunub saxlanması vacibdir. Ən azından sürətlə xaotik bir şəkildə inkişaf edən müasir memarlığın mənfi təsirindən insanların psixoloji durumunu tənzimləyə bilsin. Müasir memarlığın insan psixologiyasına müsbət təsiri konsepsiyanın əsas şərtlərindəndir. Çünki inkişaf etməkdə olan şəhər özü çoxsaylı insan münasibətlərinin makro səviyyədə maddiləşmiş ifadəsidir və şəhər-cəmiyyətin müxtəlif dövrlərdən bu günə kimi yaratmış olduğu maddi-mədəni abidələr içərisində xüsusi əhəmiyyət kəsb edən varlıqdır. Ümumiyyətlə şəhər özü canlı bir orqanizmdir. Tarixi memarlıq mühiti isə onun hər hansı bir orqanını təşkil edir.

Tarixi memarlıq mühiti müasir memarlığın inkişafı kontekstində dedikdə əsas məhiyyət bu iki mühit arasındakı dialoqdan ibarətdir. Bu iki mühit arasında müasir memarlığın inkişaf tələblərinə uyğun olan dialoq baş verməsi üçün sağlam zəmin olmalıdır və hər şeydən əvvəl iqtisadi-siyasi tələblərdən çox insanların müasir həyat səviyyələrinə xidmət etməlidir. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, tarixi memarlıq mühiti ilə müasir memarlıq mühiti arasında yalnız mühit bağlılığı deyil hər iki mühit arasında müxtəlif ictimai funksional harmoniya da kontekstdə öz əksini tapmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əfəndizadə R.M. Azərbaycan Memarlığı. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri. Bakı 2012
2. Гидион З. Пространство, время, архитектура. М. 1984

Açar sözlər: Tarixi memarlıq, mühit, şəhər, kontekst, plan.

Тамаша Исаева (Азербайджан)

Исторически архитектурная среда в контексте развития современной архитектуры

Исторически архитектурная среда всегда играла решающую роль в развитие современной архитектуры. Но если это развитие происходит в гармонии между исторической и современной архитектурой, то этот процесс принимает более динамичный характер. Необходимо иметь теоретическую концепцию, которая сыграла бы регулирующую роль между хаотично развивающейся современной архитектурой и исторической

архитектурой и уберегла бы человеческую психологию от негативных воздействий. Когда говорится об исторической среде в контексте развития современной архитектуры, в первую очередь понимается диалог между этими средами.

Ключевые слова: Историческая архитектура, среда, город, контекст, план.

Tamasha Isayeva (Azerbaijan)

Historically architectural environment in the context of the development of modern architecture

Historically architectural environment has always played a decisive role in the development of modern architecture. But if this development takes place in the harmony between historical and modern architecture this process assumes more dynamic character. It is necessary to have a theoretical conception which could play a regulating role between chaotically-developed modern and historical architecture and keep human psychology from negative influences. When it is spoken about historical environment in the context of the development of modern architecture in the first place there is understood the dialogue between them.

Keywords: historical architecture, environment, city, context, plan.